

Pfeffer Zsolt, adjunktus
PTE ÁJK Pénzügyi Jogi Tanszék

A fizetésre használható virtuális eszközök

Bevezető gondolatok

A pénzügyi történet gazdag folyamában időről időre feltűnnek új megoldások a technikai fejlődés eredményeként. A korábbi történelmi időszakokban a pénz, illetve a pénz-helyettesítő eszközök mindig kézzelfogható (birtokba vehető) tárgyak voltak: árupecsétek, ércpecsétek, bankjegyek, valamint materializált értékpapírok (így elsősorban a váltók, csekk) álltak rendelkezésre a fizetési műveletek teljesítéséhez. A több évszázados, illetve évezredes megoldásokat forradalmasította az elektronikus eszközök megjelenése, elterjedése. *A pénznek immár nem kell megjelennie a maga fizikai valójában:* „Érdekes módon még azzal a pénzzel is megelégszünk, amelyet a gyakorlatban nem is látunk. A mai világban az elektronikus pénz úgy kerül át a munkáltatótól a bankszámlánkra, [...] hogy közben egy pillanatra sem materializálódik. [...] A pénz bizalom, sőt hit függvénye: mennyire bíznak abban, aki fizet nekünk, és abban, aki a pénz kibocsátja, illetve hogy hiszünk-e az intézménynek, amelyik a csekket vagy az átutalt összeget kifizeti. A pénz tehát nem a fémmel, hanem az általa megtestesített bizalommal egyenlő. És hogy ezt a bizalmat éppen ezüstben, agyagon, papíron vagy folyadékkristályos kijelzőn fejezzük ki, úgy tűnik, mit sem számít.”¹

A pénz a nemzetgazdaság szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír, éppen ezért a pénzforgalom (a pénz kibocsátása, kezelése és a kapcsolódó szolgáltatások) hosszú idő óta állami szabályozás tárgyát képezi. Alapvető célkitűzés az értékálló, kellően biztonságos és mindenki által elfogadott/elfogadható pénz biztosítása a gazdaság részére. A készpénz mellett a mindennapok

részévé vált az elektronikus pénzek, a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök (bank- és hitelkártyák) alkalmazása, amelyek körét egyes értékpapírok (váltó, csekk) teszik teljessé.

Garanciális szabály, hogy *a pénzkibocsátás a jegybankok monopóliumába tartozik*, a jegybank bocsátja ki a törvényes fizetőeszközt (gyakorolja az emisszióhoz kapcsolódó feladatokat). Rendes gazdasági körülmények között a törvényes fizetőeszköznek egy adott nemzetgazdaságban – esetleg más bizonyos országok valutáit leszámítva – nem lehet olyan alternatívája, amely teljes körűen a helyébe léphetne. Léteznek természetesen utalványok, de ezek elfogadása korlátozott, így például még a helyi pénznek nevezett utalványok sem pénzek, még akkor sem, ha a kibocsátók a hatóságok felé utalványnak tekintik és akként is szabályozzák a felhasználásukat, míg a lakosság és a gazdasági szereplők felé azt kommunikálják, hogy helyi pénzről van szó. A „helyi pénz” nem egyéb, mint egy speciális utalvány, amely akként is működik: „Amikor valaki utalványt vásárol, akkor a törvény előírása miatt korlátlanul elfogadott eszközt egy korlátozottan elfogadottra cserél. A helyipénz-utalvány esetében ez azt jelenti, hogy az utalvánnyal történő fizetés csak akkor tekinthető a fizetési kötelezettség rendezésének, ha a felek erről előzetesen megállapodtak.”²

Az Európai Unió belül az euró-övezet tagállamai esetében az euró minősül közös törvényes fizetőeszköznek. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ) 128. cikke alapján az Európai Központi Bank (EKB) jogosult az euróbankjegyek kibocsátásának engedélyezésére, a tagállamok pedig az euróérméket bocsáthatják ki az EKB által jóváhagyott mennyiségben. Tekintettel arra, hogy Magyarország nem vezette be az eurót, ezért a kiindulópont a magyar pénzrendszer esetében a Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény (MNBtv.) azon ren-

¹ Ferguson, Naill: A pénz felemelkedése (Scolar Kiadó, 2010) 30-32. o.
2017/1.

² Ld. Helmeczi István Nándor – Kóczán Gergely: A „helyi pénznek” nevezett utalványokról. *MNB-Szemle*, 2011/4.

delkezése, amely felhatalmazza a Magyar Nemzeti Bankot (MNB) arra, hogy Magyarország hivatalos pénznemében bankjegyet és érmét bocsásson ki, a hivatalos pénznemében kibocsátott bankjegy és érme – ideértve az emlékbankjegyet és emlékérmét is – pedig Magyarország törvényes fizetőeszközének minősül. Az MNBtv. ezen túlmenően szabályozza a pénzkibocsátás szabályait is.³ A forint 1946. augusztus 1-je óta törvényes fizetőeszköz,⁴ az Alaptörvény K) cikke deklarálja, hogy „Magyarország hivatalos pénzneme a forint.”

Más szervezetek tehát kötelező jelleggel elfogadandó fizetőeszközt nem bocsáthatnak ki. Mindezek tükrében vizsgálható az a kérdés, hogy milyen jogi jellemzők határozhatóak meg, ha valamely fizetési eszközt (utalványt) mégis „pénz”-nek neveznek: legyen az egy papíralapú utalvány – így a már említett ún. „helyi pénz” –, vagy ha a materializált formában meg sem jelenik az adott eszköz, hanem csak elektronikusan létezik. Különösen érdekes a megfogalmazott kérdés az internetes gazdasági forgalomban használt „pénzek” – az ún. „egyes fizetésre használható virtuális eszközök”⁵ – esetében: hogyan használhatóak ezek fizetési műveletek teljesítésére, milyen jogi garanciák létezhetnek a működésükhöz kapcsolódóan, milyen kockázatokkal kell (lehet) számolni a használatuk során. A tanulmány e kérdések megválaszolását tűzi ki célul.

A pénzre vonatkozó jogi szabályozás – alapvető követelmények és elvek

A pénz kibocsátásának joga – modern jogállami keretek között – a jegybankokat, illetve

felhatalmazott központi bankot illeti meg. Más szervezetek egy adott államon belül nem bocsáthatnak ki olyan fizetőeszközt, amelyet mindenki köteles elfogadni, a törvény ilyen jellegű védelmét (garanciáját) kizárólag a törvényes fizetőeszköz élvezi.⁶ A korábbi évszázadokban, a korszerű jegybankok megteremtését követően az állam megszüntette a korábbi pénzügyi sokszínűséget, a bankjegykibocsátások, illetve a pénzrendszer működtetése állami monopóliummá (feladattá) vált.

Ennek megfelelően kerültek kibocsátásra olyan jogszabályok, amelyek alternatív pénzek, vagy pénzjellegű utalványok forgalomba hozatalát korlátozták, illetve tilalmazták. Az *Amerikai Egyesült Államokban* például a XIX. században a kiindulópont az volt, amikor a fémek értékének megemelkedése folytán egyes kisebb értékű hivatalos pénzermék tényleges értéke meghaladta a névértéküket, így az emberek azokat inkább felhalmozták, hiányt idézve elő ezzel a pénzforgalomban. Ebből kifolyólag egyes társaságok – a váltópénz biztosítása érdekében – kisebb címletű jegyeket, illetve zsetonokat bocsátottak ki a vásárlóik számára. A közgazdászok és a politikusok azonban úgy vélték, hogy mindez veszélyezteti a gazdaságot és hozzájárul az inflációhoz. A különböző jogi szabályok megalkotása mellett kiemelkedő a 1862. évi Bélyegtörvény (Stamp Payments Act of 1862), amelynek második bekezdése a következőket fogalmazza meg: „Aki készít, kibocsát, forgalomba hoz vagy kifizet olyan papírpénzt, csekket, jegyet, zsetont vagy más kötelezettségvállalást kevesebb mint 1 dollár értékében azzal a szándékkal, hogy azt pénzként hozza forgalomba, vagy ilyet elfogad, használ az Egyesült Államok törvényes pénze helyett, e cím szerint bírságotlándó és/vagy elzárandó hat hónapnál nem hosszabb időre.”

³ Ld. az MNBtv. 4. § (2) bekezdését, valamint a 23. §-át.

⁴ Ld. a forintérték megállapításáról és az ezzel összefüggő rendelkezésekről szóló 9000/1946. (VII. 28.) ME rendeletet.

⁵ Sajtóközlemény: Az MNB kockázatosnak tartja a fizetésre használható virtuális eszközöket, például a Bitcoin

http://www.mnb.hu/archivum/Felugyelet/root/fooldal/topmenu/sajto/sajtokozlemenyek/bitcoin_kozl (a letöltés időpontja: 2016. december 23.)

2017/1.

⁶ Jogi védelemben más eszközök is részesülhetnek, ld. pl. a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 389. § (5) bekezdését.

E jogszabályi rendelkezés alapján számos bírósági döntés született.⁷ A *Monongahela Bridge Co.*⁸ esetben az történt, hogy egy társaság jegyeket nyomtatott, amelyek egy hídon való egy átkelésre jogosítottak. A pennsylvaniai bíróság elutasította a társaság elmarasztalását arra hivatkozva, hogy az általa kibocsátott jegyek nem hasonlítottak sem az alakjukban, sem a megjelenésükben, sem pedig az anyagukban az Egyesült Államok bélyegeire, illetve pénzeire, nem tartalmaztak pénz kifizetésére vonatkozó ígéretet, nem szándékoztak pénzként forgalomba hozni. A bíró szerint a törvényt azért vezették be, hogy biztosítsák az Egyesült Államok pénzeinek szabad és zavartalan áramlását, továbbá kifejtette, hogy a pénz az egyedüli univerzális közvetítő közeg.

A *United States v. Van Auken* ügyben⁹ az volt az eljárás tárgya, hogy 50 cent értékű utalványokat bocsátott ki egy társaság azzal a felirattal, hogy „A Bangor Tűzhely Társaság e jegy bemutatójának kérésére 50 centet fizet áruban bármely kereskedésében Bangorban.” A Legfelsőbb Bíróság először a törvény céljának elemzését végezte el, és megállapította, hogy a törvény célja – amennyire lehetséges – az állam kis értékű pénzét védjék egyéb kis értékű pénzek versenytől: ezek a különleges árukban kifizethető elismervények csak helyben vannak forgalomban és nem versengenek a hivatalos fizetőeszközzel, és a Kongresszusnak nem állhatott szándékában az ilyen utalványok tilalmazása. Emellett megvizsgálták a törvény szövegét is, és arra az álláspontra jutottak, hogy az pénzre vonatkozik, a definíció az „összeg” („sum”) kifejezést tartalmazza, így az adott áruban való kifizetés nem pénzre, fizetőeszközzel vonatkozott. A *United States v. Roussofulous* ügyben a minnesotai kerületi bíróság a *United States v. Van Auken* ítéletet

idézve elutasította a vádat, megállapítva azt, hogy a kibocsátott fém érmék 50 cent értékben sajátos árukra voltak beválthatóak, azok pénzre nem voltak válthatóak, és azok annyira különböztek a hivatalos érméktől, hogy nem pénzforgalomra szánták.

Ezekből az esetekből főbb következtetésként levonható, hogy a törvény nem alkalmazható az olyan eszközökre, amelyek: 1. csak meghatározott területen vannak forgalomban; 2. csak árukra válthatóak be; 3. nem válthatóak be az Egyesült Államok fizetőeszközére és egyébként sem verseng a kis címletű pénzekkel; 4. az 1 dollárnál kisebb értékű, áru vásárlására jogosító kereskedelmi utalványokra. A törvényt nem vonták egyébként vissza, számos alkalommal módosították. A különböző „közösségi pénzek” – úgymint például az Ithaca Dollárok vagy a BerkShares – úgy kerülnek el az említett törvény alapján megvalósítható jogi támadhatóságot, hogy csak olyan címleteket használnak, amelyek értéke 1 dollárnál nagyobb. Ezen túlmenően a törvény alkalmazhatóságának a körén esnek egyrészt azért, mert csak helyi szinten vannak forgalomban, másrészt pedig azért, mert kerülnek a „dollár” elnevezést is. A virtuális világ fizetőeszközei – úgymint például a „Linden Dollars” vagy a „World of Warcraft Gold” feltehetőleg ugyancsak kívül esnek a törvény alkalmazhatósági körén, mivel a céljuk nem a pénzforgalomban való részvétel, a hivatalos fizetőeszköz helyettesítése, ezen kívül csak virtuális áruk vásárlására használhatóak egy bizonyos virtuális környezetben.¹⁰

Második lényegi kérdésként vizsgálható az is, hogy miképpen befolyásolhatja a pénz a különböző államok kapcsolatát, van-e speciális kötelezettség az államoknak egymás irányában egymás pénzügyi rendszerének védelme terén? A pénz mint a viszonyosság és a viszonylagosság szimbóluma kiváltképp alkalmas arra, hogy behatoljon a nemzetközi

⁷ Grinberg, Reuben: Bitcoin: An Innovative Alternative Digital Currency. *Hastings Science & Technology Law Journal*, Vol. 4, Issue 1 (Winter 2012), 183-186. o.

⁸ *United States v. Monongahela Bridge Co.*, 26 F. Cas. 1292, 1292 (W.D. Pa. 1863) (No. 15796)

⁹ *United States v. Van Auken*, 96 U.S. 366, 368 (U.S. 1878)

2017/1.

¹⁰ Grinberg, Reuben: Bitcoin: An Innovative Alternative Digital Currency. *Hastings Science & Technology Law Journal*, Vol. 4, Issue 1 (Winter 2012), 183-186. o.

egymásrautaltság szférájába. Nem lehet azt állítani jelenleg, hogy egy államnak általános kötelezettsége lenne arra, hogy védje egy másik állam pénzügyi rendszerét. Egy ilyen kötelezettség létezése csak akkor állítható, ha a nemzetközi jog fejlődése olyan szintre jut, hogy az államok üldözzenek minden, más állam számára káros tevékenységet vagy éppen pozitív intézkedéseket hozzanak más állam érdekeinek védelme érdekében. Azonban nem ez a jelenlegi helyzet. Ugyanakkor azt elismerik, hogy rendkívüli körülmények esetében nemzetközi kötelezettség keletkezik a védelemre, így rendszerint forradalmi vagy terrorista tevékenység, bojkott vagy a háborúra készülődés esetében. Az sem elképzelhetetlen, hogy a pénzügyi tevékenységek olyan jelleget öltsenek, amelyek igazolnák a nemzetközi jogot az elnyomás eszközeként. Amikor Kossuth Lajos Angliában bankjegyeket nyomtatott, és azt írták rá, hogy a „Nemzet nevében: Kossuth Lajos”, az osztrák császár eljárást indított angol bíróságok előtt eltiltást és más nyomtatást követelve. Azt állította és a bíróság úgy találta, hogy megsértették a tulajdonosi jogait, de az is fontos, hogy Lord Campbell szükségét érezte annak megjegyzését, hogy „egy angol bíróságon nem védhető az, hogy Angliában gyártsanak ilyen bankjegyeket ilyen célból.” Ezen kívül a szabad pénzpiac korában, amikor összehangolt spekulációkat terveznek egy idegen fizetőeszköz értékének a megintására, szükségessé válik az ilyen ellenséges tevékenységre vonatkozó törvények megalkotása. Mindez a nemzetközi felelősség iránti elkötelezettségnek is mondható. Rendszerint ezek kivételes esetek, amelyeket a környező sajátos körülmények alapján kell megítélni, a kezelésük nem esik a hagyományos nemzetközi jog hatókörén kívül. Az általános védelmi kötelezettség hiánya azonban világossá teszi, hogy vizsgálható, illetve fel kell deríteni, hogy vajon terheli-e az államot bármilyen különleges kötelezettség idegen pénzügyi rendszerek irányába.¹¹

A fentiek tükrében különösen fontos, hogy egy adott állam milyen jogi eszközöket alkalmaz annak érdekében, hogy megvédje a törvényes fizetőeszközét, illetve azt a biztonságot, amely e fizetőeszköz megfelelő alkalmazásán alapul. A pénzhamisítás büntetőjogi eszközökkel való üldözése nyilván elsődleges jelentőségű, vagyis egyértelműen elítélendő, ha valaki az állam által kibocsátott hivatalos fizetőeszköz utánzását, meghamisítását követi el (de ugyanígy bűncselekmény például a bélyeghamisítás vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközöz kapcsolódó visszaélés). Ugyanakkor alapvető jelentőségű az a kérdés, hogy az állam hogyan viszonyul azokhoz a pénzügyi eszközökhöz, amelyek ugyan nem pénzek, azonban fizetési műveletekhez használhatóak. Az állam is elfogadhatónak tartja azokat az utalványokat, valamint értékpapírokat, amelyeket jogilag szabályozott rendben állítanak ki: váltók, csekkek és meghatározott árukra költhető utalványok a fizetési forgalom elfogadott részét képezik; az elektronikus fizetési műveletek – amikor a pénz meg sem jelenik fizikai valójában – pedig ugyancsak jogilag szabályozott mederben zajlanak.

Az alapvető kérdés, hogy jogi szempontból hogyan minősíthető egy, a virtuális térben létező (használható) fizetési eszköz, amely kizárólag titkosításon alapuló technikai módszerrel előállított elektronikus jelek formájában létezik? Fel kell-e lépnie az államnak általános jelleggel a saját pénzügyi rendszerének védelme érdekében, vagy pedig úgy kell tekinteni rá, mint egy egyszerű utalványra, pénzt helyettesítő eszközre, amelynek használata egy önkéntességen alapuló fizetési közösség döntésén (elfogadásán) alapul, és amely közösség tagjai – elviekben – tisztában vannak a kapcsolódó kockázatokkal, és a döntésüket – elviekben – ennek tudatában hozták meg? E kérdés megválaszolására a következő bekezdésekben a Bitcoin példájának bemutatásával történik kísérlet, megjegyezve azt, hogy egyéb hasonló virtuális fizetőeszközök is létez(het)nek.

¹¹ Mann, F. A.: Money in Public International Law. *British Year Book of International Law*, Vol. 26 (1949), 271. o
 2017/1.

A Bitcoin

A fizetésre használható virtuális eszközök közül az egyik legismertebb a Bitcoin (BTC), amelynek fő fizetési eszközzé válását egyes nézetek elfogadják, azonban egyelőre a jogtisztelő személyek elsősorban illékony eszköznek, illetve egy elbűvölő, avant-garde és egy lehetséges társadalmi forradalmi kísérletnek tartják.¹² Maga a Bitcoin egy digitális, decentralizált, részben névtelenséget kínáló „pénz”, amelyet egyetlen kormány vagy jogi személy sem támogat, aranyra vagy más anyagra sem váltható át; a peer-to-peer hálózatra támaszkodik és a titkosítás tartja fenn az integritását. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül a jogi bizonytalanság, hiszen a Bitcoin megkönnyíti az adóelkerülést, a pénzmosást és az illegális kereskedelmet (például drogügyletek lebonyolítását), így a vele szemben kilátásba helyezett kormányzati fellépések is kockázatosabbá teszik a felhasználását.¹³

A Bitcoin működésének alapját a *kriptográfia* képezi (a kriptográfia titkosítással, kódolással foglalkozó tudományág): a rendszer biztonságos működését kriptográfiai műveletek biztosítják.¹⁴ (Éppen ezért is nevezik az ilyen fizetőeszközöket kriptopénzeknek – angolul „crypto-currencies”-nek – is.)¹⁵ A Bitcoin felhasználója nem az érméket birtokolja, hanem csak a felhasználáshoz szükséges titkos kulcsokat. A másik alapvető jellemzője a rendszernek az *anonimitás*: nemcsak az illegális tevékenységet folytatók számára fontos a névtelenség, hanem az átlag felhasználók számára is, hiszen senki sem örül, ha a pénz-

ügyei mások számára is megismerhetőek, átláthatóak. Csak a pénz áramlása nyilvános, az adott számla tulajdonosának adatai azonban nem.¹⁶ Másképpen fogalmazva: „fő előnye meglehetősen régeinek tűnik: a bájtérme ’szagtalan’, pontosabban nem hagy nyomot az online fizetési rendszerekben a felhasználóról. A jelölő csupán egy harminchárom jegyű kód [...], amelyet használói tetszés szerint feltöltenek és letöltenek, megosztanak egymással, az alapesetben követhetetlen hétköznapi papírpénzhez hasonlóan annyiban, hogy nem tapad hozzá még csak digitális ujjlenyomatuk sem, ám egyszersemind az elektronikus átutalások steril kényelmével és hatékonyságával” párosul a használata.¹⁷

Már az 1990-es években történtek kísérletek független, online fizetési eszközök megteremtésére, azonban ezek nem jártak eredménnyel, ugyanakkor ezek egyes elemeit a későbbi tervek is felhasználták. A Bitcoin karrierje akkor vette kezdetét, amikor egy magát *Satoshi Nakamoto*-nak nevező ismeretlen személy megjelentette az interneten híres tanulmányát, amelyben egy kizárólag a virtuális térben létező pénz megalkotásának folyamatát mutatja be. Az ilyen fizetőeszköz lényege, hogy nincs mögötte sem nemesfém, sem pedig árufedezet, kizárólag egy harmincegyezer sornyi forráskódból álló szoftver, amivel hozzá lehet férni a teljesen virtuális fizetőeszközhöz. A „pénz” „tárolását” („virtuális pénztárca”) és a tranzakciók lebonyolítását külön szoftverrel lehet megvalósítani (privát- és nyilvános kulcsok használatával). Mivel a rendszer lényege, hogy hiányzik egy, a fizetési műveleteket ellenőrző központi szervezet (egy hatóság vagy egy bank), ezért ki kell küszöbölni azt, hogy egy-egy műveletet (utalást) többször is végrehajthassanak a felhasználók. Ezt úgy oldották meg, hogy a tranzakciók nyilvánosak, a megvalósított műveleteket tartalmazó adatbázis megtalálható minden egyes felhasználó gépén, és az folyamatosan frissül a nyílt hálózaton keresztül. Ahhoz, hogy egy utalás teljesül-

¹² McCallum, Bennett T.: The Bitcoin Revolution. *Cato Journal*, Vol. 35, Issue 2 (Spring/Summer 2015), 349. o.

¹³ Grinberg, Reuben: Bitcoin: An Innovative Alternative Digital Currency. *Hastings Science & Technology Law Journal*, Vol. 4, Issue 1 (Winter 2012), 160-161. o.

¹⁴ Tüzes Marcell: Bitcoin – A pénz új formája. *Infokommunikáció és jog*, 2012/4, 156. o.

¹⁵ Hampton, Sam: Undermining Bitcoin, *Washington Journal of Law, Technology & Arts*, Vol. 11, Issue 4 (Winter 2016) 335. o. 2017/1.

¹⁶ Tüzes Marcell: i. m. 156. o.

¹⁷ Rigán Loránd: Bájtérme, barkácpénz. *Korunk*, 2012/1., 125. o.

hessen, legalább néhány másik, a hálózatra kapcsolódott számítógépnek kell igazolnia a tranzakciót, így a csalás gyakorlatilag kizárt. A Bitcoint kezelő szoftver úgy határozza meg azt, hogy az adott személy milyen összeggel rendelkezik, hogy a virtuális pénztárcában lévő kulcspárokat összeveti a tárolt tranzakciós adatokkal. A Bitcoin kitalálója, *Nakamoto* szerint egy virtuális érme nem más, mint digitális aláírások láncolata. *Eszteri Dániel* pedig a névre szóló értékpapírokhoz hasonlítja a Bitérmét, hiszen „az ilyen értékpapírokhoz tartozó forgatmányban is ugyanígy vannak feljegyezve, hogy azokat ki, mikor és kire ruházta át.”¹⁸

A Bitcoin használatára vonatkozó döntéseket vizsgálni szükséges a *kockázatok* szempontjából is. Ha valamely személy, illetve szervezet a Bitcoin alkalmazása (elfogadása) mellett dönt, akkor leginkább a következő kockázatokkal kell számolni: árfolyam-ingadozás, a jogszabályok megváltozása, a lopás/elvesztés kockázata, a harmadik fél megbízhatóságának hiánya, valamint az e-kereskedelem sérülékenysége.¹⁹ E kockázatok közül – jogi szempontból – elsődlegesen a jogszabályok megváltozása (a jövőbeni jogalkotás) emelendő ki, és vizsgálandó meg röviden. Az Egyesült Államokban több álláspontot is megfogalmaztak arra nézve, hogy milyen módon terjedhet ki egy virtuális fizetőeszközre az állam joghatósága, jogalkotása: 2014-ben a Federal Reserve elnöke úgy foglalt állást, hogy a virtuális pénzekre nem terjed ki a szabályozási jogkörük, bár más ügynökségek felülbírálták az álláspontjukat. Arra hivatkozva, hogy a virtuális pénzeket nem valós pénzként használják, az amerikai adóhivatal (IRS) úgy foglalt állást 2014 áprilisában, hogy a virtuális pénzek nyereséget vagy veszteséget eredményező állótókének minősülnek. Oroszországban a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen léptek fel megfelelő jogi szabályok megalkotásával,

míg Kínában erőteljesen léptek fel a Bitcoin használatával szemben. A legtöbb országban – ideértve az Egyesült Államokat is – azonban általában nem alakítanak ki hivatalos jogi álláspontot. A jogi szabályozáshoz kapcsolódó bizonytalanságok kockázatot jelentenek a Bitcoin jövőbeni értékére is: ha valamely ország a Bitcoint törvényellenesnek minősíti, akkor az annak értékét is veszélyeztetheti. Így azoknak a személyeknek (vállalkozásoknak), akik Bitcoin-műveletekben vesznek részt, vagy ilyeneket terveznek, folyamatosan figyelniük kell a virtuális fizetőeszközökre vonatkozó jogalkotást, a bizonytalan jogszabályi környezet mindenképpen kockázatként veendő figyelembe.²⁰

Végül meg kell vizsgálni, hogy miképpen is lehet Bitcoinhoz jutni? Az *érmék megszerzésének* alapvetően két módja létezik: a *bányászás* és az *átváltás*, de az sem példa nélküli, hogy a bűnözők a számítógépen tárolt „virtuális pénztárcát” ellopják; 2011 júniusában például hackerek feltörték az egyik Bitcoin váltásával foglalkozó honlapot, és körülbelül 60 000 felhasználó feltöltött virtuális pénztárcáját lopták el (mindez az árfolyam zuhanását is előidézte).²¹ Mivel a Bitcoinnak nincs központi kibocsátója, ezért új „érmeket” *bányászás* útján lehet előállítani: egy szoftver letöltésével az adott számítógép erőforrásait matematikai problémák megoldásához lehet rendelkezésre bocsátani, és a megoldott matematikai problémák után jár bizonyos mennyiségű érme. Lehetőség van egyéni bányászatra („*solo-mining*”) és arra is, hogy valaki „bányász-társuláshoz” („*mining-pool*”) csatlakozzon (ez több számítógép együttműködését jelenti). Mivel a korlátlan érmeletrehozás lehetősége a fizetőeszköz elértéktelenedéséhez vezetne, ezért technikai úton korlátozzák a létrehozható új érme mennyiségét. A bányászáshoz is kapcsolódhat egyébként visszaélés: kifinomultabb módszer az, ha valaki nem más virtuális pénztárcáját lopja el, hanem más számítógép-tulajdonos tudta és beleegyezése nélkül a számítógépet bányászatra használja, illetve ilyen gépekből

¹⁸ Eszteri Dániel: Bitcoin: Az anarchisták pénze vagy a jövő fizetőeszköze? *Jura*, 2012/2, 86-89. o.

¹⁹ Grant, Gerry – Hogan, Robert: Bitcoin: Risks and Controls. *The Journal of Corporate Accounting & Finance*, 2015. július/augusztus, 30. o. 2017/1.

²⁰ Grant, Gerry – Hogan, Robert: i. m. 31-32. o.

²¹ Eszteri Dániel: i. m. 91. o.

épít hálózatot. Ehhez arra van szükség, hogy a sértett számítógépére valamilyen úton – például kéretlen reklámlevél vagy adathalász honlap alkalmazásával – vírusprogramot telepítsenek.²²

A jogi szabályozás dilemmái

A közgazdasági támpontok

A szakirodalomban az is vita tárgyát képezi, hogy voltaképpen minek is tekinthető például a Bitcoin? Pénz – legalábbis jogi értelemben – nem lehet, hiszen törvényes fizetőeszköz jellegét semmilyen jogszabály nem állapítja meg, központi kibocsátó, a működést felügyelő szervezet (állam, pénzügyi intézmény stb.) nem áll mögötte; értékpapír sem lehet, bár a részvény egyes sajátosságait magán viseli (pl. kereskednek vele, zárt rendszerben használható), viszont tagsági jogviszonyt nem testesít meg és a törvény csak részvénytársaságok számára teszi lehetővé a kibocsátást; vagyoni értékű jogként is lehet rá tekinteni, bár nehezen illeszthető a hagyományos polgári jogi fogalmak körébe (pl. bérleti jog, földhasználati jog, haszonélvezeti jog); végül az áru jelleg is felmerülhet, azonban nem klasszikus árucikként viselkedik, hanem fizetőeszközként a virtuális térben. „A virtuális fizetőeszköz annak ellenére, hogy a jelenlegi törvények alapján nem igazán lehet sehová besorolni, még mindig a pénzhez áll legközelebb. [...] A szokás is azt alakította ki, hogy az emberek pénzként tekintenek a Bitcoinra, és érvényes csereeszközként fogadják el azt a piacon.”²³

Jól látható, hogy az olyan hagyományos jogi fogalmak, mint „értékpapír”, „pénz” vagy éppen „áru” nem alkalmasak teljes körűen arra, hogy az említett jelenség tartalmát egzakt módon leírják. Egyes jogintézmények jellemzőit magán viseli, azonban egyiknek sem feleltethető meg kizárólagosan. A pénzként való meghatározás pedig csak elméleti szinten fogadható el, hiszen a tételes jog pénznek azt tekinti, és azt részesíti védelem-

ben, amelyet a jogszabály akként határoz meg. A „pénz” fogalmát a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) is szabályozza; a normatív meghatározás szerint a pénz törvényes fizetőeszköznek minősül, vagy a jövőben annak minősülő, illetve korábban annak minősült – forgalomból kivont – bankjegy és érme.²⁴

A pénz elméletét nézve valóban megfelel a pénz – az általános csereeszköz – kritériumainak, amelyek az alábbiak:

- *általános kereslet*: bárki számára vonzó célkitűzés, hogy megszerezze;
- *forgalomképesség*: lehetőleg kis térfogaton számbavehető értéket képviseljen;
- *oszthatóság*: állagsérelem (használhatósági érték csökkenése) nélkül kisebb egységekre bontható;
- *tartósság*: az állaga ne romoljon az idő előrehaladtával, a felhalmozásnak az állagromlás veszélye ne legyen akadálya;
- *könnyen felismerhetőség*: könnyen elhatárolható más javaktól;
- *egyneműség*: minőségi különbségek ne tegyék nehézkesé a használatát.²⁵

A virtuális fizetőeszközök esetében is megfigyelhetőek a pénz kialakulásának mozzanatai, egyes elemei, jellemzői. Így bizonyos felek körében kialakul egy *fizetési közösség*, ami azt jelenti, hogy e közösség tagjai az ügyleteik során azonos fizetési eszközt használnak, azt elfogadják. Az ennek nyomán kialakuló *számolási közösség* azt jelenti, hogy a csereeszköz mennyisége valóban mértéke lesz annak, hogy minek a feláldozásával lehet az illető árut megszerezni, önkéntelenül mindenki erre az egységre fogja a javak megszerzési lehetőségeit kivetíteni és ebben elképzelni.²⁶

²⁴ Ld. a Btk. 389. § (5) bekezdés a) pont

²⁵ Magyar Gábor: Pénzügyi navigátor – rendhagyó kézikönyv (Invent, Budapest, 2001), 16–17. o.

²⁶ Ahhoz, hogy a pénz elvont értéke elképzelhető legyen az emberi elme által, szükség van annak bizonyos fokú fejlettségére. Ha például egy gyermeknek egy pénzért és egy almát kínálnak fel, hogy válasszon közülük egyet, biztosan az almát fogja választani, mert nincs tisztában azzal az elvont értékkel, amelyet egy érme testesít meg, ugyanis számára az nem

²² Eszteri Dániel: i. m. 90., 98. o.

²³ Eszteri Dániel: i. m. 94–95. o.

2017/1.

A fizetési eszköz elsődleges szerepköre a *csereszerszámoló* és a *számolási eszköz*; egyrészt fizetésre használható, másrészt a vagyongyűjtés egyik módja (vagyonfelhalmozásra is alkalmas),²⁷ viszont befektetési eszközként is alkalmazzák, hiszen az értéke is folyamatosan változik. Ezek a pénzt jellemző sajátosságok a virtuális fizetőeszközök esetében is fennállhatnak, ami viszont a modern pénztől elhatárolja, az az állami felügyelet, az állami szabályozás – és az általa nyújtott biztonság – hiánya, valamint az, hogy a kibocsátás terén fennálló állami kizárólagosság (monopólium) nem jut érvényre.

A jogi szabályozás megalkotásának nehézségei

A jog számára kihívást jelenthetnek azok az új jelenségek, amelyek a technikai fejlődés nyomán állnak elő, és amelyek a hagyományos jogintézményekkel, fogalmakkal nem írhatóak le, nem kezelhetők. (Példa: a gépjármű vezetője viseli a büntetőjogi és a polgári jogi felelősséget; ha a gépjárművel balesetet vagy kárt okoz, akkor a felelősséget viselnie kell. Ez a közlekedés jogi szabályozásának egyik alapeleme. De adódik a kérdés: ha a technikai fejlődés eljut arra a szintre, hogy önvezető gépjárművek közlekedhetnek, akkor a felelősség kérdését hogyan lehet szabályozni? Hogyan alkalmazhatóak, illetve hogyan dolgozandóak át az eddigi szabályok?)

Hasonló a helyzet a virtuális fizetőeszközökkel is: a számítástechnika hatalmas léptékű fejlődése, a hagyományos megközelítések felülírása (megosztáson alapuló hálózatok alkalmazása) új kihívást jelentenek; határon átnyúló, az anonimitás lehetőségét biztosító, és ezáltal kevésbé kontrollálható, a törvényes fizetőeszközökkel konkuráló, „pénzszertű” eszközök jogi természetét kell meghatározni, és ebből kell megállapítani a szükséges, illetve megfelelő jogi (jogalkotási)

szükségeket és ennek nyomán levonni a jogi következtetéseket.

Alapvető a fentiek tekintetében az a kérdés, hogy az ilyen fizetési eszközök esetében a jognak mi a feladata, feltéve, hogy a jogalkotó feladatként határozza meg saját maga számára azt, hogy jogi szabályozás – amely lehet éppen tilalom is – tárgyává tegye.

Egyes főbb pénzügyi jogi sajátosságok elemzése

1. *Az adózási vonzat.* Az adózás kérdése több szempontból is vizsgálható. A legfontosabb kérdések a személyi jövedelemadóhoz, illetve az általános forgalmi adóhoz kapcsolódhatnak, azaz, miképpen kell kezelni (minek kell tekinteni) a tárgyalt fizetőeszközöket.

A Bitcoin virtuális deviza hagyományos devizákra való átváltását képező ügyletekhez kapcsolódó *általános forgalmi adó* kérdésével az Európai Unió Bírósága (EUB) – svéd előzetes döntéshozatali kérelem alapján – a C-264/14. számú ítéletében foglalkozott. Az EUB a következőket fogalmazta meg a döntésében:

– Az ilyen ügyletek általános jellemzője, hogy olyan szolgáltatásoknak tekintendők, amelyek a „hagyományos devizák ’bitcoin’ virtuális devizaegységekre, olyan összeg megfizetése ellenében való át- és visszaváltását foglalják magukban, amely egyrészt az érintett gazdasági szereplő által a devizák vásárlásakor fizetett ár, másrészt az ügyfeleivel szemben alkalmazott eladási ár közötti különbséget képező haszonkulcsnak felel meg.”

– A Bíróság megállapította továbbá, hogy ellenérték fejében teljesített szolgáltatásnyújtásnak minősülnek a 2006/112/EK irányelv (az áfa-irányelv) alapján az említett ügyletek.

– A Bíróság az áfa-irányelv 135. cikk (1) bekezdés e) pontja hatálya alá sorolta a tárgyalt ügyleteket, azaz mentesnek minősülnek az adó alól mint olyan ügyletek (beleértve a közvetítést is), amelyek „törvényes fizető-

jelent többet egy darab fémnél. Schmolders, Günther: *Psychologie des Geldes*, i. m. 58. o.

²⁷ Heller Farkas: *Közgazdaságtan I., Elméleti közgazdaságtan* (Egyetemi Nyomda, Budapest, 1945), 85. o. 2017/1.

eszközként szolgáló devizára, bankjegyre és érmére vonatkoznak.”

– A Bíróság ennek megfelelően megállapította, hogy a tárgyalt ügyletekre nem alkalmazható a betétre, folyószámlára, fizetésre, átutalásra, követelésre, csekkre és egyéb átruházható értékpapírra vonatkozó tevékenységet említő pont (így nem tekinthetőek a részesedést jelentő vagy az áruk feletti rendelkezési jogot biztosító értékpapírokra vonatkozóan a tárgyalt ügyletek).

A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény (Szjtv.) értelmében bevételnek minősül a mástól bármilyen formában vagy jogcímen megszerzett *vagyoni érték*. A vagyoni érték lehet pénzbeli vagy nem pénzbeli; az Szjtv. szerint például ebbe a körbe tartozik az utalvány, a dolog, a kupon vagy a bón. Vagyoni értéknek minősülhetnek ennek megfelelően a virtuális fizetőeszközök is mint fizetési ígéret, követelés is, bár kétségtelen, hogy megjelenési formájuk különleges. („Pénz lehet bármi, amivel fizetnek, mert az érték bármi, amiről azt mondjuk, hogy érték.”²⁸)

A törvényi meghatározás fogalmi elemét képezi a mástól való megszerzés. A Bitcoin egyik egyedülálló jellemzője, hogy megszerzhető – polgári jogi párhuzammal élve – eredeti szerzőmód útján is, nevezetesen bányászattal, ami azt jelenti, hogy ilyen esetben nem (ellen)szolgáltatásként kapja egy másik személytől az alany, hanem a rendszer hozza létre az érmét. Alapvető kérdés az, hogy ilyen esetben a „más” kitétel tágan értelmezendő-e, vagy szigorúan csak arra az esetre vonatkozik, amikor egy bizonyos konkrét másik jogalanytól történik a fizetőeszköz megszerzése. Azaz egy, az érmét létrehozó számítógépes rendszer a „más” fogalmába beleérthető-e; voltaképpen az érmék létrehozása ilyen esetben a számítógép kapacitásainak igénybevételéért járó ellenértéknek tekinthető, amelyet e „más” kifizet. A Bitcoin újszerűségére és a kifejezett jogi szabályozás hiányára tekintettel e

kérdések megválaszolása elsődlegesen a jogalkalmazásra (a joggyakorlatra) hárul.

Az Egyesült Államok adóhivatalának (IRS) 2014-ben kiadott állásfoglalása szerint vagyontárgyként kell kezelni („virtual currency is treated as *property*”) a bizonyos környezetben ténylegesen pénzként viselkedő Bitcoin, és e megközelítés szerint kell az adózási kötelezettségeknek eleget tenni. Ennek megfelelően adókötelesnek minősítik, ha a munkavállaló a fizetését ilyen formában kapja vagy ha egymástól független felek teljesítenek kifizetést ilyen eszközzel, az eladásból vagy cseréből származó veszteség vagy nyereség megítélése pedig a tőkeeszköz jellegtől függ.²⁹

2. *A tilalmazás a pénzkibocsátás monopóliuma okán.* Egy állam dönthet úgy is, hogy tilalmazza bizonyos virtuális fizetési eszközök használatát. Egy ilyen döntésnek az is lehet az alapja, hogy az ilyen eszközök – az anonimitás okán – különösen alkalmasak arra, hogy az internetes környezetben megvalósított jogellenes tevékenységekhez használják fel őket (például illegális áruk adásvételéhez), bűncselekményekhez kapcsolódó pénzügyi műveleteket valósítsanak meg velük (illegális pénzügyi tranzakciók lebonyolítása, tevékenységek finanszírozása, vagy például váltásdíjak³⁰ megfizetését ilyen eszközben írják elő). Ugyanakkor további példaként említhető a titkos kormányzati dokumentumokat szivárogtató Wikileaks finanszírozása is: a hivatalos fizetési szolgáltatók a számláik

²⁹ <https://www.irs.gov/uac/newsroom/irs-virtual-currency-guidance> (a letöltés időpontja: 2017. május 16.)

³⁰ Például az ún. ransomware – a számítógép adatállományát jogellenes módon titkosítással záró zsarolóvírus – esetében a bűnözők pénzt kérnek azért, hogy az általuk készített és a felhasználó akarata ellenére a számítógépre telepített program által titkosított adatállományok titkosítását feloldják (az ilyen programok általában elektronikus levelek mellékleteként képesek telepíteni magukat a számítógépre). Ilyen esetben a felhasználó csak akkor kaphatja meg a fájlok titkosításának feloldásához szükséges kódot, ha például Bitcoinban annak az árát megfizeti a zsarológészére (bár az esetek egy részében annak ellenére sem kapja meg a felhasználó a kódot, hogy fizetett).

²⁸ Rigán Loránd: i. m. 125. o. 2017/1.

befagyasztásával igyekeztek 2010-ben ellehetleníteni a működését, így 2011-től Bitcoin is elfogadnak, továbbra is nyújthatóak adományok, ráadásul névtelenül.³¹

3. *A pénzügyi fogyasztóvédelem.* Ha az állam nem tiltja, nem is támogatja, csak megtűri a virtuális fizetőeszközt, akkor felmerülhet a kérdés, hogy milyen jogvédelmet nyújt a felhasználókat ért károk esetében. Nyilván az általános büntetőjogi védelem vonatkozik azon jogtalan támadások ellen, amelyek megvalósítása valamely számítógépes vagy más bűncselekmény törvényi tényállását kimeríti. Azonban egyéb, gazdasági jellegű károk esetében – figyelemmel az állami és más pénzügyi intézményi szerepvállalás hiányára és az anonimitásra – a hatékony állami jogvédelmi eszközök alkalmazhatósága erőteljes korlátok közé szorul. Éppen ezért fontos a *pénzügyi fogyasztóvédelem* keretében a megfelelő tájékoztatás megadása, figyelemfelhívások kibocsátása arra nézve, hogy az ilyen eszközök használata milyen kockázatokat, veszélyeket rejt magában (virtuális pénztárcák elveszése/ellopása, fizetéssel teljesített ügyletek megvalósulásának elmaradása, technikai problémák, árfolyambizonytalanságok stb.).

Egy fizetőeszköz mint szimbólum

A pénz kibocsátása, működésének szabályozása alapvetően azt a célt szolgálja, hogy az adott ország, térség gazdaságát ellássák a fizetési műveletek teljesítéséhez, illetve a felhalmozáshoz (megtakarítások képzéséhez) szükséges értékálló, mindenki által elfogadott fizetőeszközzel. Említhetőek azonban olyan példák is, amikor egy adott pénz ezen általános célkitűzésen (rendeltetésen) túlterjeszkedik, és hozzá valamilyen többlet tartalom is kapcsolódik: az amerikai dollár mint nemzetközi pénz nemcsak az Amerikai Egyesült Államok pénzforgalmát szolgálja ki, hanem a világon bárhol alkalmazhatják a nemzeti valuta mellett ügyletek megkötéséhez, érté-

kek kifejezéséhez, és így a nemzetközi pénzforgalmat is szimbolizálhatja.

A magyar történelemből az 1848-as eseményekhez kapcsolódóan – mint egy szimbólumról – lehet említést tenni a *Kossuth-bankóról*. Miután megkezdődött a szabadságharc és az állam nem rendelkezett elegendő bevétellel, fedezetlen papírpénzt hoztak forgalomba, amelynek a forgalmi értékét két tényező biztosította: egyrészt jogszabályi úton tették kötelezővé az elfogadását, másrészt a közpénztárak kötelesek voltak ezüstpénz helyett elfogadni. Miután a szabadságharcot 1849-ben leverték, a Kossuth-bankókra kárpótlás nélküli beszolgáltatási kötelezettséget állapítottak meg, és a beszolgáltatott bankjegyeket megsemmisítették.³² Amikor pedig Kossuth Lajos Angliában bankjegyeket nyomtatott, és azt írták rá, hogy a „Nemzet nevében: Kossuth Lajos”, az osztrák császár eljárást indított angol bíróságok előtt eltiltást és más nyomtatást követelve.³³

Ugyancsak több volt, mint egyszerű fizetési eszköz a *nyugatnémet márka* a II. világháborút követően; egy valuta egy ország – Nyugat-Németország – sikerességének a szimbólumaként, egy politikai rendszer elvi megalapozásaként is szolgált: „A Szövetségi Köztársaság már csak azért is megengedhette magának a politikai mítoszokban való szükkölködés luxusát, mert gazdaságának médiuma, a nyugatnémet márka a köztársaság erejét demonstrálta, azt bizonyította, hogy a megsemmisítő háborús vereség után a németek újra ott vannak az élmezőnyben. 'Kemény' valutájuk megbecsült fizetőeszköz volt külföldön, és irigyelték őket érte. A nyugatnémet márka az NDK összeomlásában is meghatározó szerepet játszott, mert az NDK polgárainak elszántsága – 'vagy a nyugati márka jön ide, vagy mi megyünk oda' – való-

³¹ Tüzes Marcell: i. m. 156. o. 2017/1.

³² Varga István: Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964), 20. o.

³³ Mann, F. A.: Money in Public International Law. *British Year Book of International Law*, Vol. 26 (1949), 271. o.

sággal kikényszerítette a valutauniót. A nyugati márka tehát, amelynek bevezetése Németország megosztását eredményezte, döntő mértékben járult hozzá az újraegyesüléshez is.³⁴

E történelmi példák áttekintését követően tehető fel a kérdés, hogy a *Bitcoin* rendelkezik-e, rendelkezhet-e valamilyen szimbolikus jelentőséggel is? A Bitcoin egy saját külön világ, amelyet a „virtuális tér népe” teremtett saját magának, a saját elvárásai és feltételei szerint bármely központi ellenőrző entitástól függetlenül, biztosítva a mindent ellenőrizni képes állami gépezetekkel szemben az anonimitást. Az adatgyűjtések korában, amikor a felhasználók internetes adatforgalmát, szokásait elemezhetik (megfigyelhetik) a gazdasági szereplők, illetve az állami szervezetek is, az anonimitás különös hangsúlyt kaphat. A problémát egyébként már az 1990-es években felvázolták, és már akkor feladatként tételeződött a privátszféra megvédése, amelynek egyik fontos eszköze lehet egy anonim, független és decentralizált fizetési eszköz.³⁵

E függetlenség azonban látszólagos, hiszen mint fizetési eszközre, ugyanúgy vonatkoznak a gazdaság törvényszerűségei: a keresletkínálat, illetve a használatához kapcsolódó kockázatok befolyásolják az értékét (árfolyamát), tehát alapvető pénzjellemzőit nem veszítette el, az újszerűségét a technikai jellemzői adják. Azonban kétségtelen, hogy a magánszféra védelmének egyik szimbólumaként is meghatározhatóak az ilyen fizetési eszközök, nem megfelelően azonban arról, hogy számtalan illegális tevékenység finanszírozására, ügylet megfizetésére is használhatóak.

A Bitcoint több jelzővel is lehet illetni, illetve több sajátosságot is lehet hozzá rendelni: egyesek „forradalmat” kapcsolnak hozzá, mások szerint „az anarchisták pénze”, de „barkácpénz”-ként is utalnak rá, figyelem-

mel a keletkezésének és használatának sajátosságaira.

Összegző gondolatok

A munkamegosztáson alapuló gazdaság nem nélkülözheti a pénzt: az áruk és szolgáltatások ellenértékének megfizetésére a történelmi fejlődés során különböző eszközök alakultak ki. Árupénz esetében a fizetési és értékmérő eszközt olyan áru (például gabona, élőállat) jelenti, amely általános elfogadásra tarthat számot: a gazdasági élet szereplői elfogadják fizetség gyanánt az ilyen árut, hiszen joggal bízhatnak abban, hogy a többi szereplő is el fogja majd fogadni tőlük. A későbbiekben a korlátozott mennyiségben rendelkezésre álló, tartós, osztható és könnyen kezelhető nemesfém-pénzek váltak uralkodóvá, és az állam is szerepet vállalt a fizetőeszközre vonatkozó szabályozás kialakításában. Megjelentek a pénzhelyettesítő eszközök, a bankjegyek, a követelések egyszerűbb igazolására, átruházhatóságára az értékpapírok, a XX. században pedig az elektronikus megoldások. A korszerű gazdaságban az állam pénzkibocsátási monopóliumot élvez: törvényes fizetőeszköz forgalomba hozatalára a jegybankok (központi bankok) szereztek kizárólagos jogosultságot, amelyet jogi eszközökkel is védhetnek.

Az évszázadok alatt kialakult rendszerbe szükséges beilleszteni a virtuális világ által kialakított új eszközöket. Alapvető kiindulópont ennek megfelelően a *virtuális fizetőeszköz* meghatározásának kérdése, azaz, hogy milyen „jelenségeket” – amelyek értelmezhetőek pénzként, áruként, vagyoni értékű jogként is – kell a jogi szabályozás körébe vonni. A megfelelő jogi szabályozás kialakítása azért különösen indokolt, mert az ilyen eszközök használatával rejtve maradhat a pénzügyi tranzakció mögött ténylegesen álló személy azonossága.³⁶

A pénz története az útkeresések története; ha a hivatalos fizetési eszközökhöz kapcsolódóan

³⁴ Münkler, Herfried: A németek és mítoszai (Európa Könyvkiadó, Budapest, 2012), 369. o.

³⁵ Eszteri Dániel: i. m. 86. o.

2017/1.

³⁶ Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítás Pénzmosás Elleni Információs Iroda féléves tájékoztatója (2016. év), NAV állásfoglalás, 9. o.

problémák merülnek fel, akkor alternatív eszközök törnek utat magunknak. Amikor korlátozott volt a nemesfémkészlet, és ezáltal korlátozott lehetőségek álltak rendelkezésre nemesfém-pénz előállítására, felértékelődtek a bankjegyek és a váltók. Amikor hiány merült fel bizonyos pénzermékből, elterjedtek a különböző, egyedileg kibocsátott zsetonok. Amikor pedig valamely fizetőeszköz hiperinfláció folytán értékét veszíti, akkor helyette más megoldásokat keresnek a gazdasági forgalom szereplői. (Így például 1945 után, amikor a pengő oly mértékben értéktelenedett el, hogy a pénzfunkciók ellátására képtelenné vált, szívesen használtak tört aranyat, dollárt – a dollár a korábbi taurálásból, külföldi adományokból, csempész-áruforgalomból és a nyugati szervek tagjainak költekezéséből került forgalomba –, de árupénzként alkalmaztak például rizst, cigarettát is).³⁷

Kérdés az, hogy a Bitcoinhoz hasonló fizetési eszközök milyen szükségletből, igényből táplálkoznak? Van-e olyan általános elvárás, szükséglet, törekvés, amely életre hívta, vagy

csak a megjelent új eszközben rejlő lehetőségeket (anonimitás, központi kontroll hiánya, széles körű elfogadottság) ragadják meg? A kérdésre „igen” a válasz: az illegális tevékenységet végzők esetében nyilvánvalóan alapvető követelmény az ellenőrizhetetlenség, a visszakövethetlenség, de legális tranzakciók esetében is megkönnyítheti a kifizetések teljesítését, az értékek meghatározását.

A törvényes fizetőeszközt kibocsátó alanyok (az államok) pedig eldönthetik, hogy milyen módon viszonyulnak ezekhez az új eszközökhöz: tiltják a használatát, vagy éppen eltűrik, esetleg ezzel párhuzamosan nem ajánlják, de az sem kizárt, hogy támogatják, akár részlegesen is azáltal, hogy egyes kérdéseit kifejezetten jogi szabályozás tárgyává teszik. A gazdasági élet szereplőinek is hasonló – a kockázatok mérlegelésének eredményeként – döntést kell hozniuk: használják, elfogadják, vagy pedig mellőzik az alkalmazását, törvényes jelleg hiányában kötelezettség az alkalmazásra (elfogadásra) nincs és nem is lehet.

³⁷ Varga István: i. m. 105–116. o. 2017/1.